

Життя спочатку

Річард Єйтс

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Наталі Лазаревич

© Видавничий дім «Фабула». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ 1

КОЛИ СТИХЛИ ОСТАННІ ЗВУКИ генеральної репетиції, акторам театру «Лавровий вінок» не лишилося нічого, крім як стояти мовчазними та безпорадними і дивитися поверх рампи на порожню залу. Вони ледве наважувалися дихати, коли невисока зосереджена фігура режисера виринула з-поміж голих крісел, аби приєднатися до них на сцені: він, хекаючи, притягнув з-поза куліс розкладну драбину, подолав половину її щаблів, а тоді, кілька разів прокашлявшись, озирнувся і повідомив акторам, що вони — гурт збіса талановитих людей, із якими приємно працювати.

— Це була нелегка справа,— сказав він, зблискуючи окулярами і пильно роздивляючись сцену.— У нас було багато складнощів, і, щиро кажучи, я більш-менш змирився з тим, що не варто очікувати забагато. Ну, слухайте: може, це звучить і банально, але щось трапилось тут цього вечора. Сидячи он там, я раптом глибоко в душі відчув, що ви вперше від усього серцякладаєтеся в те, що робите.— Він ковзнув пальцями по кишні сорочки, ніби мав намір показати, яка проста фізична річ серце, а тоді склав ту саму долоню в кулак і мовчки повільно потрусив ним, витримавши драматичну паузу і заплющивши одне око, поки його волога нижня губа не розпливлася у виразі тріумфу і гордоти.— Повторіть це завтра,— додав він,— і це буде збіса гарний виступ.

Вони могли би розридатися від полегшення. Натомість, крізь тремтіння, вони плескали в долоні, і сміялися, і цілувалися, і хтось пішов за ящиком пива, і всі співали біля піаніно в залі, аж поки не настав час усім погодитися, до того ж одноголосно, що час закруглятися і йти, щоби як слід виспатися.

— До завтра! — гукали вони, щасливо, мов діти.

Їдучи додому під ясным місяцем їм забажалося опустити вікна автівок, аби випустити повітря, просочене цілющим ароматом вологої глини та первоцвітів. І вперше багато з них дозволили собі визнати, що настала весна.

То був 1955 рік, а місцем дії слугував закуток на заході Коннектикуту, де три розрослі селища нещодавно з'єднали широким і шумним шосе, що мало назву «хайвей-12». «Лавровий вінок» був аматорським театром, але дуже серйозним, акторів ретельно добирали з-поміж молоді трьох містечок, і це мав бути їхній дебют. Усю зиму, збираючись у вітальнях для захоплених розмов про Ібсена, Шоу та О'Ніла, для голосування, на якому поміркована більшість обрала «Скам'янілий ліс» Роберта Шервуда, а потім і для попереднього кастингу, вони відчували, що їхня залученість зростає щотижня. Поміж собою вони могли вважати режисера смішним коротуном (яким він і був у певному сенсі: здавалося, що він не здатен говорити інакше як дуже щиро, і часто завершував свої ремарки, легко хитнувши головою, від чого його щоки здригалися), але він їм подобався, вони його поважали і цілковито вірили у більшість із того, що він говорив.

— Будь-який спектакль заслуговує на те, щоб актор викладався на повну,— сказав він їм одного разу. А іншого разу додав: — «Пам'ятайте про це. Ми не просто ставимо п'єсу. Ми започатковуємо місцевий театр, а це досить-таки важлива справа».

Проблема полягала у тому, що від самого початку вони боялися, що врешті-решт виставлять себе на посміховисько, і цей страх ще більше зріс від того, що вони боялися його визнати. Спочатку репетиції проводилися по суботах — щоразу, здається, це було таке безвітряне лютневе чи березневе пообіддя, коли небо біле, дерева чорні, а бурі поля і пагорби лежать голі та беззахисні між клаптями підталого снігу. Актори, виходячи кожен зі своїх кухонних дверей і зупиняючись на мить, аби застібнути пальто чи натягти рукавички,

бачили ландшафт, у який, здається, вписувалися лише кілька дуже старих обвітраних будинків: через це їхні власні житла мали такий невагомий і непостійний вигляд, так безглуздо недоречно, мов гора яскравих іграшок, що пролежали надворі всю ніч і змокли під дощем. Так само недоречно виглядали й автівки: ширші, ніж потрібно, вони виблискували кольорами цукерок і морозива, і немов сахалися від кожної бризки бруду, коли обережно повзли розбитими дорогами, що сповзалися з усіх боків до глибокої рівної смуги хайвею-12. Діставшись туди, автівки немов розслаблялися, опинившись у своїй стихії, у довгому яскравому потоці кольорової пластмаси, вітринного скла та неіржавіючої криці — «Кінг Конг», «Мобілгес», «Шопорама», «Іт» — але врешті-решт їм доводилося повертати, одна за одною, і прямувати далі звивистою ґрунтовою дорогою, що вела до центральної старшої школи, а тоді заїжджати туди і зупинятися на парковці перед шкільною актовою залюю.

— Привіт! — сором'язливо гукали актори одне одному.

— Привіт!

— Привіт!

І неохоче заходили всередину.

Гупаючи важкими калашами по сцені, прикладаючи до носів серветки «Клінекс» і мружачись над блякло надрукованими словами, вони трохи підбадьорювали одне одного вибухами нервового реготу, і всі погоджувалися, знову і знову, що є ще купа часу, аби все причесати. Насправді ж купи часу не було, і вони це знали, а подвоєння і знову подвоєння кількості репетицій на тиждень, схоже, тільки погіршувало становище. Задовго після того, як, за словами режисера, настав час «дійсно змусити цю штуку злетіти, втілити її по-справжньому», вистава лишалася сирого, кострубатою, бездушною і штучною. Знову і знову вони бачили ознаки неминучого провалу в очах одне одного, у вибачливих кивках та усмішках на прощання, і в судомному поспіху, із яким

кидалися до своїх автівок і мчали додому — до за давнених, менш очевидних ознак провалу, що могли там чекати на них.

І ось сьогодні ввечері, за двадцять чотири години до прем'єри, вони якимсь чином спромоглися зробити це. Із затуманеними головами, у незвичному гримі і костюмах, цього першого теплого вечора вони забули про страх: дозволили сюжету п'єси захопити і нести їх, розбиваючи, мов хвилі, і, може, це звучало банально (то і що, коли так), але вони вклалися в роботу від усього серця. Хіба можна було бажати більшого?

Глядачі, що прибули довгою сяючою чередою автівок наступного вечора, теж здавалися дуже серйозними. Як і актори, вони були переважно трохи молодше середнього віку, і дуже демократично вбрані у стилі,

що нью-йоркські крамниці одягу описують як «кантрі кежуал». По них одразу було видно, що вони вище середнього рівня за освітою, доходами і станом здоров'я, і так само було видно, що вони вважають цей вечір знаковим. Усі вони, звісно, розуміли і казали про це знову і знову, проходячи до своїх місць, що «Скам'янілий ліс» навряд чи одна з найкращих п'єс в історії. Але, зрештою, це сильний драматичний твір з основною ідеєю, яка анітрохи не втратила актуальність із тридцятих років («Стала навіть більш актуальною,— повторював якийсь чоловік своїй дружині, яка прикушувала губу і кивала.— Навіть більш актуальною, якщо подумати»). Річ, однак, була не так у самій виставі, як у товаристві — у його сміливих ідеях, здорових і сповнених надії промовах: а якже — справжній місцевий театр народжувався просто тут, серед них. Саме це приваблювало їх сюди, у кількості, достатній, аби заповнити більше половини зали, і саме це змушувало їх притишувати голоси і напружено очікувати, передчуваючи насолоду, поки світло повільно тьмяніло.

Завіса піднялася, відкривши декорації, задня стіна яких і досі тремтіла після того, як робітники сцени забігли за неї в останню хвилину, і перші кілька реплік діалогу вийшли зім'ятими через якийсь випадковий скрип і тупіт за сценою. Ці дрібні огріхи були виявом наростаючої паніки серед акторів «Лаврового вінка», але по інший бік рампи це, схоже, лише посилювало очікування видатної майстерності. Вони нібито заохочували: «Зачекайте хвилиночку, ще нічого насправді не почалося. Ми всі тут трохи нервуємо, але, будь ласка, пробачте нам». І скоро вибачатися уже не було потреби, бо глядачі побачили жінку, яка грала головну героїню — Ґабріель.

Звали її Ейпріл Вілер, і коли вона вийшла на сцену, слово «чарівно» пробігло залом. Трохи пізніше були обнадієні штурхання і шепоти «вона молодець», і статечні кивки від кількох людей, які випадково дізналися, що вона навчалася в одній із кращих театральних академій Нью-Йорка менш ніж десять років тому. Це була двадцятидев'ятирічна висока попеляста блондинка з аристократичним типом вроди, який не могло зіпсувати жодне аматорське освітлення, і здавалося, що роль їй ідеально пасує. Не мало значення навіть те, що народження двох дітей позначилося на її стегнах, бо в її рухах вчувалася сором'язлива чуттєва дівоча грація, і будь-хто, поглянувши на Френка Вілера, круглолицього розумного вигляду молодика на останньому ряду, вирішив би, що він скидається радше на залицяльника, ніж на її чоловіка.

— Часом я почуваюся так, ніби сяю з голови до ніг,— вимовила Ейпріл репліку героїні,— і мені хочеться вийти надвір і зробити щось абсолютно божевільне і чудове...

За кулісами, тулячись одне до одного і прислухаючись, решта акторів раптом відчували, що обожнюють її. Чи, принаймні, готові її обожнювати. І навіть для тих, кого дратувало, що їй часом бракувало скромності на репетиціях, вона раптом стала єдиною надією на успіх.

Виконавець головної чоловічої ролі напередодні підхопив якийсь кишковий грип. Того ранку він прибув до театру з високою температурою, але наполягав, що почувається достатньо добре, щоби грати, але за п'ять хвилин до того, як мала піднятися завіса, почав блювати у своїй гримерці, і режисерові не лишилося нічого іншого, як відправити його додому і самому взятися за його роль. Усе трапилося так швидко, що ніхто не мав часу подумати про те, щоби вийти та оголосити про заміну, а кілька виконавців другорядних ролей навіть не знали про це, аж поки не почули зі сцени голос режисера, який промовляв репліки, що вони очікували почути від іншого актора. Він щиро вкладався, вимовляючи кожен рядок із високими напівпрофесійними нотками, але було очевидно, що Алан Скваєрс із нього геть ніякий: приземкуватий, лисуватий і до того ж нездатний нічого бачити без окулярів, від яких він відмовився. Із самої миті його виходу на сцену актори другого плану від подиву почали перебивати одне одного і забувати, де треба стояти, а тепер у першому акті, посеред важливого монологу про власну марноту: «Так, мозок без мети, галас без звуку, форма без субстанції...» — він почав жестикулювати і перекинув склянку з водою, заливши стіл. Він спробував приховати це хихотінням і кількома імпровізованими репліками: «От бачите, самі халепи через мене! Чекайте, зараз допоможу вам витерти...» — але враження від решти монологу було зіпсоване. Вірус відчаю, що незримо множився протягом усіх цих тижнів, вирвався на свободу й почав поширюватися, аж поки не вразив усю трупку, окрім Ейпріл Вілер.

— Чи не хотілося б тобі, щоби я тебе покохала? — вимовила вона.

— Так, Ґабріель, — озвався режисер, на чолі якого блищав піт, — я дуже хотів би, щоби ти мене покохала.

— Вважаєш мене привабливою?

Під столом нога режисера почала смикатися вниз і вгору, пружинячи на зігнутій стопі.

— Це ще дуже слабко сказано.

— То чому би нам принаймні не спробувати?

Вона мусила працювати сама і явно слабшала з кожним рядком. До кінця першого акту глядачі вже бачили не гірше за решту акторів, що вона втрачає снагу, і незабаром усім уже було ніяково. Вона почала метатися між награними театральними жестами і заціпенінням, від якого білили кісточки пальців, тримала плечі високо і надто прямо, і попри товстий шар гриму було видно, що її обличчя і шия паленіють від сорому.

Потім на сцену незграбно вийшов Шеп Кемпбелл, молодий кремезний і рудий інженер, який грав гангстера Дюка Манті. Уся трупа хвилювалася за Шепом від самого початку, але він і його дружина Міллі, яка допомагала з декораціями і рекламою, були такими завзятими і щирими, що ніхто не наважився запропонувати замінити його. Через цю поблажливість і те, що Кемпбелл сам почувався винним і нервував, він забув одну із ключових реплік, а решту промовляв так швидко і тихо, що його не було чути далі шостого ряду. Та і тримався він радше не як бандит, а як увічливий продавець з бакалії: кивки головою, заковчені рукави і все таке інше.

В антракті глядачі розбрелися із зали, щоби курити, тинятися зникаючими гуртами по шкільних коридорах, розглядати дошку оголошень і витирати спітнілі долоні об штани та елегантні бавовняні спідниці. Ніхто з них не хотів повертатися на другий — він же й останній акт, але всі повернулися.

Так само й актори, чиєю єдиною думкою, простою, мов піт на обличчях, тепер було завершити цю горопашну виставу якнайшвидше. Здавалося, що вона тягнеться годинами, ця жорстока перевірка на витривалість, у якій Ейпріл Вілер показала себе так само погано, як і решта, якщо не гірше. Під час кульмінації, коли

сценічні ремарки вимагали пронизливої сцени смерті, у якій слова перериваються пострілами знадвору і чергами з Дюкового автомата, Шеп Кемпбелл добрав час для стрілянини так невдало, а постріли з-поза сцени були такими гучними, що всі репліки закоханих потонули в оглушливому шумі та диму. Коли завіса нарешті опустилася, це був акт милосердя.

Оплесків, негучних, вистачило на два виходи на біс, один із яких застав акторів під час руху до куліс, тож вони почали розвертатися, зіштовхуючись одне з одним, а другий зображав три грані людського відчаю: режисер короткозоро кліпав очима, Шеп Кемпбелл виглядав достатньо люто вперше за весь вечір, а Ейпріл Вілер немов заціпило у штучній посмішці.

Потім увімкнули світло в залі, і ніхто з глядачів не знав, куди дивитися і що казати. Було чути, як непевний голос місіс Гелен Гівінс, ріелтора, повторює: «Дуже гарно», знову і знову, але більшість глядачів мовчали і не рухались, і крутили у пальцях пачки цигарок, коли вставали і поверталися до проходів. Старшокласник-відмінник, якого найняли на вечір допомогти з освітленням, видерся на сцену, скрипнувши кросівками, і почав давати вказівки невидимому помічникові високо під стелею. Він стояв і впевнено позував у світлі рамп, прилаштувавшись так, аби більшість прищів лишалися в тіні, і гордовито повертався боком, аби продемонструвати, що знаряддя електрика — ніж, обценьки, скручений дріт — були складені у професійного вигляду сумку з промасленої шкіри, почеплену на комбінезон низько, на рівні напруженої сідниці. Коли світло вимкнулося, хлопець непомітно зник, і завіса стала тьмяною стіною зеленого оксамиту, збляклою і у смугах пилу. Тепер дивитися не було на що, окрім натовпу глядачів, що заповнювали прохід і витікали з головних дверей. Нетерплячі, із круглими очима, пара за парою, вони виглядали і рухалися так, ніби спокійно та поважно втекти звідси залишалося єдиною важливою

справою в їхньому житті, ніби, власне, вони взагалі не могли повернутися до життя, поки не опиняться надворі, за рожевими хмарками вихлопу, що залишали автівки, і серед хрускоту гравію на парковці, над якою чорне небо піднімалося вгору і вгору, цілу вічність, і в ньому сяяли сотні тисяч зірок.

Розділ 2

ФРЕНКЛІН Г. ВІЛЕР БУВ ОДНИМ із небагатьох, хто рухався проти течії. Робив він це повільно, вибачаючись, і, як він сподівався, із гідністю. Торував шлях бічними східцями вниз по проходу до дверей на сцену, і повторював: «Перепрошую... Перепрошую», киваючи і усміхаючись кільком знайомим обличчям і тримаючи одну руку в кишені, аби сховати і просушити кісточки пальців, які гриз під час вистави.

Він був чепурний і кремезний, без кількох днів тридцятирічний, мав коротко стрижене чорняве волосся і той ненав'язливий симпатичний вигляд, який фотограф міг би використати для реклами як вибагливий покупець якісного, але недорогого товару («Навіщо платити більше?»). Але, попри певний брак виразних рис, його міміка була надзвичайно жвавою: вона виказувала геть іншу особистість після кожної миттєвої зміни виразу обличчя. З усмішкою він був чоловіком, який чудово усвідомлює, що провал аматорської п'єси не вартий того, щоби перейматися, добрим, винахідливим чоловіком, який може добрати саме ті слова, що розрадіть його дружину за лаштунками; але в перервах між усмішками, коли він проштовхувався крізь натовп, у його очах спалахувало задавлене гарячкове нерозуміння, і тоді здавалося, що розради потребує радше він сам.

Проблема полягала в тому, що впродовж цілого дня в місті, поки він був прикутий до роботи, яку полюбляв називати «найнуднішою з тих, які можна собі уявити», його наснажував уявний образ сцен,

що розгортатимуться цього вечора: ось він мчить додому, підкидає дітей у повітря, а вони сміються; ось одним махом випиває коктейль і теревенить за раннім обідом із дружиною; ось везе її до школи і заспокійливо погладжує її напружені гарячі стегна («Прикро, що я так нервую, Френку!»); ось сидить, мов зачарований, і пишається нею, а тоді встає, приєднуючись до бурхливих овацій, поки падає завіса; ось, сяючий і розхристаний, проштовхується через радісний натовп за кулісами, аби отримати перший її поцілунок крізь сльози («Це було справді добре, любий? Справді?»); ось вони потім зупиняються десь випити в товаристві захоплених Шепі і Міллі Кемпбеллів і тримаються за руки під столом, поки обговорюють виставу. Ніде у цих планах не було місця тяжкому удару, що завдала йому дійсність; ніщо не попереджало, що він може почуватися приголомшеним, примарним і мерехтливим видом дівчини, якої він не бачив уже багато років, дівчини, чий кожен погляд і жест змушували його горло стискатися від жаги («Чи не хотілося б тобі, щоби я тебе покохала?»), і що потім, просто в нього на очах, вона розтане й перетвориться на незграбне страждання створіння, чиє існування у своєму житті він щодня намагався заперечувати, але яке він знав так добре й болісно, як себе самого: на виснажену заляклу жінку, чії червоні очі зблискували докором, а роблена усмішка під час виходу на уклін була такою ж непривабливою, як його намуляні ступні, волога альпіністська близна та його власний кислий запах поту.

Біля дверей він зупинився, щоби витягти з кишені і роздивитися свою долоню в рожевих плямах: він наполовину сподівався побачити, що вона перетворилася на місиво із хрящів та крові. Потім, поправивши пальто, він увійшов у двері і піднявся сходами до запилюженої кімнати, наповненої яскравим світлом і глибокими тінями від лампочок без плафонів, де актори, блискуючі від гриму, стояли і розмовляли зі своїми понурими гостями, розбившись на

групки по двоє чи троє по всьому простору. Її ніде не було.

— Ні, я серйозно,— промовляв хтось.— Мене було чутно чи ні?

— Ну, до біса, це все одно було дуже весело,— відповідав хтось інший.

Режисер у нечисленному гурті своїх нью-йоркських друзів жадібно затягувався цигаркою і хитав головою. Шеп Кемпбелл, у рясних краплях поту, досі з автоматом у руках, але вже схожий на себе самого, стояв поруч із мотузкою від завіси, вільною рукою обіймав свою невисоку захекану дружину, і обоє вони демонстрували, що дійшли рішення ставитися до цього всього з гумором.

— Френку? — Міллі Кемпбелл помахала йому й підвелася навшпиньки, щоби викрикнути його ім'я, склавши долоні трубою, ніби вдаючи, що натовп більший і голосніший, ніж він був насправді.— Френку! Зустрінемося з вами та Ейпріл пізніше, добре? Вип'ємо чогось?

— Добре! — гукнув він у відповідь.— Пару хвилин!

І підморгнув та кивнув Шепові, коли той жартома скинув свій автомат на знак вітання.

За рогом він натрапив на одного з дрібніших бандитів, який розмовляв з повненькою дівчиною, що спричинила півхвилинну заминку у першому акті, бо переплутала свою вступну репліку, і щойно явно плакала, але тепер театральню стукала собі по скроні і промовляла:

— Господи! Я ледь не вмерла!

А бандит, обережно витираючи масний грим із кутиків рота, казав:

— Ні, але... ну, тобто, це все одно було весело, розумієш? А це головне в таких речах.

— Перепрошую,— промовив Френк Вілер, протискаючись повз них до дверей гримерки, яку його дружина ділила з кількома

іншими жінками.

Він постукав, почекав, і коли йому здалося, що вона сказала «Заходьте», несміливо відчинив двері і зазирнув усередину.

Вона була сама: сиділа дуже рівно біля дзеркала і знімала грим. Її очі досі були червоними і кліпали, але вона обдарувала його подобою тієї усмішки, із якою вклонялася публіці, перш ніж знову повернутися до дзеркала.

— Привіт,— сказав він.— Зібралася?

Він зачинив двері і рушив до неї, розтягнувши кутики вуст в усмішці, яка, як він сподівався, мала би виглядати сповненою любові, гумору та співчуття: він збирався нахилитися, поцілувати її і сказати: «Слухай, ти була ідеальною». Але майже невловимий порух її плечей показав йому, що вона не хоче, щоби до неї торкалися, тож він тепер не знав, куди подіти руки, і саме тоді йому спало на думку, що «Слухай, ти була ідеальною» може виявитися зовсім не тим, що слід сказати: це звучало би поблажливо або дуже наївно і сентиментально, ще й надміру серйозно.

— Ну,— промовив він натомість,— здається, це був не зовсім триумф, еге ж?

Френк хвацько кинув до рота цигарку і запалив, зблиснувши запальничкою.

— Мабуть, ні,— погодилася вона.— Я буду готова за хвилину.

— Та нічого, можеш не квапитися.

Він сховав обидві долоні в кишнях і поворушив утомленими пальцями ніг усередині черевиків, опустивши на них погляд. Може, все ж таки краще було сказати: «Слухай, ти була ідеальною», зрештою? Тепер йому здавалося, що краще би він сказав що завгодно інше замість того, що сказав. Але подумати про те, що треба було сказати, можна пізніше, а просто зараз він міг лише стояти і думати про подвійний бурбон, який вип'є, коли вони заїдуть кудись із Кемпбеллами. Він глянув на себе у дзеркало,

розтиснув щелепи і трохи повернув голову вбік, аби надати собі більш невимушеного і впевненого вигляду — той самий вираз обличчя, який він відпрацьовував перед дзеркалом ще в дитинстві, і який ніколи не могла схопити жодна фотографія,— аж поки не зауважив раптом, що Ейпріл за ним спостерігає. Її очі у дзеркалі роздвигалися його протягом ніякової миті, перш ніж вона опустила їх і втупилася поглядом у середній гудзик його пальта.

— Слухай,— сказала вона,— можеш зробити мені послугу? Річ у тім, що...— здавалося, що вся сила її стрункої спини пішла на те, щоби не дати їй голосу затреміти.— Річ у тім, що Міллі і Шеп хотіли, щоб ми поїхали десь випити з ними. Скажеш їм, що ми не зможемо? Що нема на кого лишити дітей абощо?

Він відійшов на чималу відстань і заляк на негнучких ногах — зсутулившись, із руками в кишенях, мов виконавець ролі судді, який вирішує неоднозначне етичне питання.

— Ну,— сказав він,— річ у тім, що я вже погодився. Тобто просто натрапив на них отам під дверима і сказав, що ми поїдемо з ними.

— Он як... Тоді не міг би ти вийти до них знову і сказати, що помилився? Це, здається, буде досить просто.

— Слухай,— відповів він.— Тільки не починай. Річ у тім... Просто мені спало на думку, що це може нас розважити. До того ж відмовитися було би якось незручно, чи не так?

— Тобто ти не поїдеш додому...— Вона заплющила очі.— Добре, тоді я поїду сама. Дуже дякую.

Її обличчя у дзеркалі, оголене без гриму і блискуче від кольдкрему, виглядало сорокарічним і таким змученим, ніби вона відчувала нестерпний фізичний біль.

— Зачекай трохи,— сказав він.— Розслабся, будь ласка, добре? Я нічого такого не казав. Просто зауважив, що вони вирішать, що це збіса грубо, і все. Так воно і є. Я нічого не можу із цим вдіяти.

— Гаразд. Тоді їдь із ними, якщо тобі так хочеться, а мені дай ключі від автівки.

— Господи, не починай знову про ті ключі. Чому ти вічно...

— Послухай, Френку.— Її очі залишалися заплющеними.— Я нікуди не поїду з тими людьми. Я не надто добре почуваюся, і я...

— Добре.— Він зробив крок назад, тримаючи перед собою обидві тремтячі, заляклі долоні, мов чоловік, який показує розміри дрібної риби.— Добре. Добре. Вибач. Я скажу їм. Я швидко... Вибач.

Підлога під його ногами хиталася, мов палуба корабля, коли він ішов назад до лаштунків, де якийсь чоловік щось знімав маленьким фотоапаратом («Потримай, ось так... Добре. Ось так добре»), а актор, який грав батька Ґабріель, розповідав повненькій дівчині, яка знову виглядала так, ніби зараз заплаче, що найкращий вихід — списати все на те, що це теж досвід.

— Народ, ви готові? — поквапив Шеп Кемпбелл.

— Ну,— відповів Френк,— власне, боюся, нам доведеться дати задню. Ейпріл пообіцяла няні, що ми повернемося рано, розумієте, і ми справді...

Обоє аж з лица спали від образи та розчарування. Міллі прикусила нижню губу, а тоді повільно відпустила.

— Божечки,— промовила вона,— мабуть, Ейпріл почувається жахливо через оце все, еге ж? Бідолашна...

— Ні, ні, вона в нормі,— заперечив Френк.— Справді, не в тому річ. Вона в нормі. Це просто через няню, розумієте.

Це була перша брехня такого штибу за два роки їхньої дружби, і через неї всі вступилися поглядами в підлогу, доки через силу, спотикаючись, відправляли звичний ритуал усмішок і побажань доброї ночі, але що ж тут вдієш.

Вона чекала на нього у гримерці із приємною усмішкою напоготові на випадок, що їм трапиться на шляху хтось із акторів,

але цього їм вдалося уникнути. Вона провела чоловіка через бічні двері, що виходили у сорокап'ятиметровий порожній та лункий шкільний коридор, який вони здолали, перетинаючи смуги місячного світла на мармуровій підлозі, не торкаючись одне одного та не розмовляючи.

Запах школи у темряві, олівців, яблук і клею, пробудив солодку й болісну ностальгію: йому знову було чотирнадцять, і то був рік, коли він мешкав у Честері в Пенсільванії,— ні, в Енглвуді у Нью-Джерсі,— і проводив увесь вільний час, плануючи поїздки залізницею аж на Тихоокеанське узбережжя. Він розробив кілька різних маршрутів на мапі залізниці, багато разів репетирував, як буде поводитися (ввічливо, але з готовністю задіяти кулаки, якщо буде треба) у босяцьких нетрях на цьому шляху, і підібрав собі гардероб із вітрини крамниці армійського спорядження: джинсову куртку і штани, армійську сорочку кольору хакі з ґудзиками під погони на плечах, високі робочі черевики зі сталевими набійками. Старий батьків фетровий капелюх, який можна було припасувати, підклавши валик із газетного паперу під смужку всередині, додав би відтінок чесної бідності його образу, а решту потрібних речей він міг покласти до свого наплічника, майстерно допрацьованого клейкою стрічкою так, аби приховати бойскаутську емблему. Найкращим у його плані було те, що він залишався цілком таємним аж до того дня, коли він у шкільному коридорі піддався пориву і запросив товстого хлопця на ім'я Кребс, який того року був чимось подібним до його кращого друга, поїхати разом.

Кребс був ошелешений:

— Тобто на товарняку? — Незабаром він уже реготав уголос: — Господи, ти жартуєш, Вілере. Як далеко, на твою думку, можна заїхати на товарняку? Звідки в тебе взагалі беруться ці дивні ідеї? Із кіно чи що? Сказати тобі дещо, Вілере? Сказати, чому тебе всі вважають придурком? Бо ти і є придурок, ось чому...

Тепер, простуючи крізь ті самі запахи і розглядаючи блідий профіль Ейпріл, яка йшла поруч, він дозволив зростаючому відчуттю туги зосередитися і на ній теж, на її власному безрадісному дитинстві. Йому це нечасто вдавалося, бо переважно її спогади були сухими та короткими, і сентименталізувати їх було складно («Я завжди знала, що нікому немає до мене діла, і завжди показувала, що знаю це»), але шкільний запах наштовхнув його на згадку про її розповідь про один ранок у школі в Рай-Кантрі, коли в неї почалася раптова й рясна менструація просто посеред уроку. «Спочатку я просто сиділа на місці,— розповідала вона.— Це була помилка, а потім стало надто пізно». Він уявляв, як вона, певно, метнулася з-за парти і вибігла із класу з червоною плямою завбільшки за кленовий листок на білій лляній спідниці, а тридцять хлопців і дівчат підвели погляди в німому подиві; як мчала коридором у кошмарній тиші повз двері інших класів, гублячи підручники і піднімаючи їх, і біжучи далі, залишаючи позаду рівенький чіткий слід із крапель крові на підлозі; як пробігла інший коридор аж до пожежного виходу, де стягнула із себе кофту і зав'язала її навколо талії і стегон; як потім, почувши справжні чи уявні кроки переслідувачів, штовхнула двері і вискочила на сонячний газон надворі і вирушила додому, ступаючи не надто швидко, із високо піднятою головою, аби будь-хто, хто міг би випадково побачити її з одного із сотень вікон угорі, подумав, що вона йде зі школи у якійсь цілком нормальній справі, зав'язавши кофту у цілком нормальний спосіб.

Її обличчя тоді, певно, виглядало майже так само, як зараз, коли вони відчинили двері іншого пожежного виходу й перетнули інший шкільний двір, а її хода, певно, теж була схожою.

Він сподівався, що вона сяде поруч із ним в автівці — йому хотілося обійняти її за плечі під час їзди, але вона зіщулилася і притиснулася до пасажирських дверцят, відвернувшись, аби

дивитися на ліхтарі і тіні на дорозі. Через це його очі округлилися, а посмішка зникла, поки він крутив кермо та перемикав швидкості, аж поки нарешті, облизавши губи, знайшов, що сказати.

— Знаєш що? Ти була єдиною людиною у всій тій виставі. Без жартів, Ейпріл. Я серйозно.

— Добре,— відповіла вона.— Дякую.

— Просто не слід було влезати у цю кляту історію, та й по всьому.— Вільною рукою він розстібнув комірець, аби охолодити шию і водночас відволіктися на сорочку та шовкову краватку: дорослий елегантний одяг заспокоював.— Попався би мені той, як його... кінець би йому був. Режисеру тому.

— Він не винен.

— Ну, тоді усі вони купую. Бачить бог, від них усіх смерділо. Річ у тім, що нам слід було краще подумати від самого початку. Мені слід було краще подумати, от до чого я це кажу. Ти ніколи не приєдналася би до тієї клятої трупи, якби ми з Кемпбеллами не вмовили тебе. Пам'ятаєш, як ми вперше почули про неї? А ти сказала, що, скоріше, виявиться, що це купка ідіотів. Ну, краще би я тебе послухався, от і все.

— Добре. Ми не могли би якось закрити цю тему зараз?

— Звісно.— Він хотів погладити її по стегну, але не дотягнувся через ширину сидіння.— Звісно. Я просто не хочу, щоби ти через це засмучувалася, от і все.

Упевнено і зграбно він повернув кермо, автівка виїхала з горбистої бічної дороги на твердий і чистий хайвей-12, і він нарешті відчув, що його ставлення має серйозне підґрунтя. Свіжий вітерець увірвався крізь вікно, скуйовдив його коротке волосся та охолодив його думки настільки, що він почав бачити фіаско театру «Лавровий вінок» у правдивому світлі. Це був занадто дрібний привід для смутку. Розумні, мислячі люди мають сприймати такі речі як належне, так само, як вони сприймають ще більш абсурдні і

смертельно нудні місця роботи в місті і смертельно нудні будинки в передмістях. Економічні обставини можуть змусити тебе жити у цьому середовищі, але головне — не заразитися ним. Варто завжди пам'ятати, хто ти такий.

І тепер, як це часто бувало, коли він намагався згадати, ким він є, у його пам'яті зринали перші кілька років по війні і потрісканий бетонний будинок на Бетюн-стріт, у тій частині Нью-Йорка, де розмита західна околиця Вілледжа поступово переходить у мовчазні портові склади, де солоний нічний бриз і протяжні нічні гудки суден із ріки насичують повітря обіцянками мандрів. Коли Френкові було ледь за двадцять і він носив звання «ветерана» та «інтелектуала» так само недбало, як свою ретельно зістарену твідову куртку і заправні штани кольору хакі, він мав один із трьох ключів від однокімнатної квартири на тій вулиці. Два інші ключі і право «користуватися цим помешканням» кожного другого і третього тижня належали двом його товаришам по Колумбійському університету, кожен із яких сплачував третину від двадцяти семи доларів орендної плати. Ці двоє, колишній військовий льотчик і колишній морпіх, були старші і більш при звичаєні до світського життя, ніж Френк. Здавалося, що в них нескінченний резерв дівчат, яких можна приводити у цю квартиру, але незабаром Френк, на власний скромний подив, почав наздоганяти їх. То взагалі був час, коли він навдивовижу швидко наздоганяв інших у різних сферах, час запаморочливого зростання впевненості в собі. Самотній розглядач залізничних мап так і не застрибнув на свій товарняк, але ставало все менш вірогідно, що якийсь Кребс колись знову назве його придурком. Армія призвала його у вісімнадцять, кинула в останній наступ війни в Німеччині і забезпечила йому сумбурну, але радісну мандрівку Європою протягом іще одного року, перш ніж відпустити на волю. Відтоді само життя несло його, а неприкаяні нитки його характеру — ті риси, що робили його самотнім мрійником серед школярів і пізніше

серед солдатів,— раптом якимсь чином сплелися в міцне і привабливе на вигляд полотно. Вперше у житті ним захоплювалися, і той факт, що дівчата можуть хотіти лягати з ним у ліжко, був лише трохи менш несподіваним, ніж інше Френкове відкриття: чоловіки, причому цілком розумні чоловіки, були готові залюбки слухати те, що він говорить. У школі його оцінки рідко були вище посередніх, але не було нічого посереднього в тому, як він показав себе у цих п'яних бесідах на всю ніч, заради яких люди збиралися навколо нього, і які часто завершувалися загальним схваленням — мовляв, старий Вілер діло говорить. Усі казали, що бракує йому лише часу і свободи для пошуків себе. Йому пророкували різноманітні кар'єри, але всі погоджувалися, що його діяльність стосуватиметься «чогось гуманітарного», якщо не буде цілком у гуманітарній сфері — і у будь-якому разі потребуватиме тривалої й вірної посвяти і передбачатиме швидкий переїзд назавжди в Європу, яку він часто описував як єдину частину світу, де варто жити. І сам Френк, ідучи вулицями на світанку після котроїсь із таких бесід або лежачи в роздумах на Бетюн-стріт у ті ночі, коли квартира була в його повному розпорядженні, але він не мав дівчини, щоби її туди привести, навряд чи хоч раз засумнівався у власній винятковій обдарованості. Хіба ж біографії усіх великих людей не були сповнені такими самими юнацькими експериментами, таким самим бунтом проти власних батьків та їхнього способу життя? Він навіть у певному сенсі міг бути вдячний долі за те, що не мав якоїсь певної сфери зацікавлень: уникаючи чітких цілей, він так само уникав і чітких обмежень. Наразі весь світ і життя як таке були сферою його інтересів.

...

Річард Єйтс. Життя спочатку — ознайомчий фрагмент

Далі — у повній книжці «Життя спочатку».
nashaknyga.com.ua